
Danica Ilić

Uticaj društveno-političkog stanja u Jugoslaviji na radnički časopis „Kolubara“

Cilj ovog rada jeste da se ispita kako su rat, društvena, ekonomska i politička kriza uticali na pisanje radničkog časopisa Kolubara od 1988. do 2000. godine. Analizirani su stanje u elektroprivredi, stanje u časopisu i stanje u Jugoslaviji, u okviru čega su analizirani i članci koji se bave štrajkom, zakonodavstvom, ratom i izbeglicama.

Cilj i metodološki okvir istraživanja

Burna dešavanja tokom devedestih godina na području SFRJ odrazila su se na sve strukture društva. Časopis „Kolubara“ je jedan od mnogobrojnih primera kako krupni politički događaji utiču na malo poznate novine. Cilj časopisa „Kolubara“, koji izlazi od 1960. godine, jeste izveštavanje radnika o tekućim problemima u oblastima elektroprivrede i basena Kolubare. Period uzet za istraživanje jeste od 1988. do 2000. godine jer obuhvata velike društvene, političke i ekonomske promene na prostoru Jugoslavije.

Istaživanje je činila kritička analiza časopisa Kolubara od 654. broja, koji je izašao 10. januara 1988. godine, a završeno je sa 943. brojem, koji je izašao 23. decembra 2000. godine. Ukupno je analizirano 393 članaka u 289 brojeva. Početak analize činio je pregled sadržaja časopisa radi izdvajanja članaka koji bi po svojoj sadržini mogli da pomognu u rekonstrukciju društvenog i političkog života istraživanog vremenskog perioda. Zatim je usledilo klasifikovanje izdvojenih članaka u veće grupe i na kraju poređenje tih članaka unutar grupa. Izdvojeni su tematski okviri za koje smatramo da najbolje oslikavaju društvena

previranja u Jugoslaviji. Teme koje su analizirane su: stanje u samom časopisu Kolubari, rat u Jugoslaviji, elektroprivreda, izbeglice, štrajkovi radnika, koji se bave ratnom tematikom, stanjem u Jugoslaviji, elektroprivredi kao i stanjem u časopisu (tabela 1).

Analiza

Časopis „Kolubara“

Na početku posmatranog perioda puno ime časopisa „Kolubara“ glasilo je „Kolubara – interno glasilo javnih preduzeća elektroprivrede Srbije“, a na mestu vršioca dužnosti glavnog urednika časopisa nalazila se Bosa Vuletić, da bi na njeno mesto početkom 1990. godine došao Mihailo Mihailović. Mihailović se na mestu urednika zadržao dva meseca, odnosno, sve dok štrajkom radnici basena nisu izdejstvovali smenu direktora svih sektora u rudarskom basenu. Ovom prilikom je u članku „Pregled rukovodnih radnika u delu javnog preduzeća Kolubara“ dat spisak svih rukovodećih mesta, njihovih dotadašnjih vršioca dužnosti i novoizabranih. Na poziciju novog glavnog urednika „Kolubare“ došao je dugogodišnji novinar ovog časopisa, Milorad Đoković.

U maju 1992. godine ponovo je promenjeno ime časopisa u „Kolubara – glasilo javnog preduzeća rudarski basen Kolubara“, a potom 1994. godine, u „Kolubara – list Rudarskog basena Kolubara“ (kako se i danas naziva). Promenu imena, gde se težište i pokrivenost tema prebacuje sa elektroprivrede Srbije na Rudarski basen Kolubara, možemo da objasnimo decentralizacijom u zemlji i povećanjem njegove privrženosti samom basenu u odnosu na elektroprivredu. Nakon druge promene imena, broj mesečnih izdanja „Kolubare“ se smanjio sa tri puta mesečno na dva, a tiraž časopisa sa 20 na 15 hiljada primeraka. O

Danica Ilić (1990), Junkovac, učenica 4. razreda Gimnazije u Lazarevcu

MENTOR: Jelena Petaković, ISP

Tabela 1. Pregled zastupljenosti tema po godinama

Godina	Broj izdatih časopisa	Časopis „Kolubara“	EP	Jugoslavija	Štrajk radnika	Rat	Izbeglice
1988.	36	3	16	6	0	0	0
1989.	036	1	9	3	1	0	0
1990.	36	1	35	3	16	3	0
1991.	36	0	31	4	5	2	31
1992.	34	3	20	3	15	0	16
1993.	20	1	10	0	13	0	4
1994.	15	3	17	0	1	0	4
1995.	12	4	9	0	1	1	8
1996.	9	0	6	0	0	0	0
1997.	20	1	11	0	4	0	1
1998.	18	0	8	1	1	0	0
1999.	8	0	6	0	0	1	0
2000.	9	0	6	0	0	0	0

ovim promenama čitaoci su obavješteni u članku „List Kolubara – dva puta mesečno“: „Brojne teškoće koje su nastale kao posledica uvođenja sankcija Ujedinjenih nacija prema Jugoslaviji pogodile su i grafičke kuće širom zemlje“ (815: 1). Ovim člankom je obrazloženo smanjenje mesečnih izdanja i tiraža „Kolubare“, ali takođe i razlog gašenja drugih glasila elektroprivrede. U septembru 1993. godine časopis tri dana kasni sa izlaženjem, obrazloženje za ovaj problem pojavilo se upravo u tom izdanju (844: 3). Naime, časopis je na vreme bio predat na štampanje, ali je štamparija zbog neizmirenih dugova „Kolubare“ odbila da odštampa broj dok se ovaj problem ne reši. Ovo trodnevno kašnjenje predstavlja samo najavu četvoromesečne pauze u izlaženju časopisa (17. 11. 1993 – 5. 4. 1994). Reakcija radnika „Kolubare“ se ogledala u imenovanje uređivačkog odbora, čiji su članovi radnici različitih sektora basena, a predsednik urednik časopisa Milorad Đoković (848: 1, 8). Nakon ovih promena, tokom 1994. godine pojavila su se pojedina izdanja u kojima je broj stranica bio 12, umesto dotadašnjih osam.

Obustave rada časopisa, nakon prve obustave, postajale su sve učestalije. Broj mesečnih izdanja je bio različit, iako je na zaglavlju časopisa i dalje pisalo da je časopis izlazio dva puta mesečno. Problem neredovnog pojavljivanja časopisa ponovo je objašnjen od strane redakcije člankom „Kada novine

(ne) izlaze“: „U poslednje tri godine u Srbiji je ugašeno, odnosno prestalo da postoji preko stotinu tzv. preduzetničkih ili fabričkih novina, uglavnom zbog besparice i nemogućnosti redovnog plaćanja njihovog izlaženja“ (874: 1). Međutim loše stanje u časopisu tokom 1995. godine i obustava rada od 24. septembra do 22. decembra samo su bili uvod za 1996. godinu, kada je izašlo svega devet brojeva časopisa, da bi se naredne dve godine izlaznost časopisa popravila na 20, odnosno 18 brojeva. Najmanje brojeva je izašlo tokom 1999, a razlog se može pronaći u NATO bombardovanju. Naredne godine izašlo je devet brojeva.

Stanje u elektroprivredi

Kao glasilo elektroprivrede časopis „Kolubara“ je obavestavo radnike o situaciji u EP Srbije. Početkom 1988. godine određeni broj članaka govori o poboljšanju stanja u jedinicama za proizvodnju. Broj ovih članaka se postepeno smanjivao, a zamenjuje ih petnaest članaka o poskupljenju struje, odnosno članci u kojima se obrazlaže ko je odgovoran za poskupljenje. Tokom 1990. godine javlja se najveći broj članaka koji kritikuju stanje u EP – ukupno 35 članaka koji su se bavili lošom politikom i finansijskim problemima preduzeća.

O raspadu SFRJ može se naslutiti u članku „Prekinut elektroenergetski sistem“: „Hrvatske vlasti, uprkos upornom insistiranju EP Srbije, nisu doz-

volile da se omogućí opravka elektroenergetskog sistema Jugoslavije koja ima svoje obaveze prema elektroprivredi Evrope. Predstavnici EPS-a su upoznali delegate da je prekinuta isporuka struje Hrvatskoj i Sloveniji ali da se vode intenzivni pregovori kako bi Hrvatska vratila svoj dug i kako bi se opravili dalekovodi. Saradnja sa Hrvatskom će zavistiti od njene spremnosti da vrati dug i da struju isporučuje srpskim naseljima i JNA“ (791: 1). Međutim već u sledećem članku Dušana Jovanovića visokog funkcionera EP, pisalo je o ovom problemu na direktniji način: „Objavljen ili neobjavljen, potpuno svejedno, rat je uzdrmao i elektroprivredu. U 18.58 časova 26. septembra došlo je do razdvajanja jugoslovenskog elektroenergetskog sistema na istočni i zapadni. Tog dana iz sistema je ispao 400 kV dalekovod Mladost-Ernestinovo (kod Osijeka), Ernestinovo-Ugljevik i Ernestinovo-Tumbari (kod Zagreba). Ispadom ovog pravca prekinuta je i poslednja veza na kojoj je „vísila“ mreža za povezivanje JU-sistema – elektroenergetski prsten Nikola Tesla“ (792: 2).

Spoljašnja politika, odnosno, otvorenost EP za saradnju sa drugim preduzećima, kako jugoslovenskim, tako i inostranim, kao i opšte poslovanje nakon prekida sankcija bile su glavne teme časopisa tokom 1995, 1996 i 1997. godine. Ove teme su zanemarene tek početkom 1998. godine, jer velika finansijska kriza utiće na to da se pojavi veliki broj članaka o otpuštanju radnika, posebno nakon objava o privatizaciji javnog preduzeća. Tokom 1999. i 2000. godine kroz članke i njihov broj se vidi određeno poboljšanje stanja u EP. Po prvi put se govori o poboljšanju rada, kao i o problemu saradnje sa određenim institucijama.

Stanje u Jugoslaviji

U posmatranom periodu ima veoma malo članaka sa tematikom političkih dešavanja u Jugoslaviji. Građanski rat kojim je Jugoslavija bila pogođena od 1991. do 1995. godine i odnose među jugoslovenskim narodima na tim prostorima opisala je Dana Aćimović, jedna od višegodišnjih novinarki časopisa u članku „Zaprepašćenje i gnev“: „Od pobeđe HDZ-a i Franje Tuđmana u Hrvatskoj srpski narod sa strahom prati povampirenje ustaštva s početka zavijenog u oblande tobožnje demokratije da bi poslednjih meseci sve otvorenije pokazali svoju želju i sistematski rad na rasturanju Jugoslavije i restauraciji zloglasne NDH“ (765: 1).

U članku „Restrikcije postaju deo rada i proizvodnje“, opisan je uticaj ovih dešavanja na Lazarevčane: „Naviknuti, poslednjih petnaestak godina, na veoma lagodan, i život sa visokim standardom, radnici ‚Kolubare‘ i Lazarevca sada su još više pogođeni“ (813: 1). Težina sankcija se najbolje vidi u članku „I roba i novac zaleđeni“: „Strane firme koje su registrovane po stranim propisima u Engleskoj, Nemačkoj i švedskoj ali u njima učestvuje i jugoslovenski kapital blokirane su u tom smislu da mogu poslovati samo sa strancima a ne mogu prema Jugoslaviji, iz Jugoslavije, u Jugoslaviju ni u korist Jugoslavije“ (815: 1).

Štrajk radnika opštine Lazarevac

Basen je u periodu uzetom za istraživanje više puta bio u štrajku. Pedeset članaka, od ukupno 56, koji su pisali o štrajku radnika odnosili su se na radnike „Kolubare“, koji su tokom godina često svoja prava dobijali upravo ovim putem. Prvi put, u decembru 1989. godine održan je štrajk upozorenja. Međutim štrajkovi koji su usledili nakon ovog, tokom 1990, 1992 i 1993. godine bili su višednevni, i o njima se diskutovalo u 40 članaka, jer je časopis da bi dobio na objektivnosti, koristio veliki broj različitih izvora o ovom problemu.

Štrajk radnika „Kolubare“ 2000. godine došao je kao direktna posledica dešavanja u zemlji. Izazvane ovim štrajkom u zemlji su započele društveno-političke promene, od kojih je najvažnija rušenje vlade. Oktobarski broj časopisa je, kao posledica štrajka, izašao sa većim brojem strana a u dva članka je napisano kako je došlo do štrajka i svega što je usledilo kao posledica na političkoj sceni.

Časopis „Kolubara“ nije pisao samo o štrajku unutar samog basena, već i o štrajkovima drugih preduzeća na teritoriji opštine Lazarevac. Tako se pojavljuje članak o štrajku mašinovođa, (751: 1) o štrajku radnika „Petra Velebita“, (766: 7) i o štrajku prosvetara (887: 7).

Rat

Pisanje „Kolubare“ o ratu možemo grupisati u dve grupe članaka: prve, koji govore o građanskom ratu od 1991. do 1995. godine, i nastaju kao posledica otepljenja dotadašnjih republika unutar Jugoslavije; i druge, o bombardovanju Jugoslavije od strane NATO snaga 1999. godine. U periodu između ova dva rata pojavljuje se jedan članak („Otkucaji mira“

(874: 1)), koji govori o kraju rata odnosno o prvom mirnom periodu u Jugoslaviji nakon nekoliko ratnih godina i sankcija.

Prvi članak koji se bavi ovom temom je članak „Govor oružija“, koji predstavlja prvu reakciju javnosti na vest o početku rata: „U Jugoslaviji je počeo rat. Prebrojavaju se mrtvi i ranjeni, golobradi muškarci, mladići, pripadnici JNA, ljudi, nije važno koje nacionalnosti. Ginu nedužne žrtve jedne pogrešne politike čiji je cilj da se svim sredstvima, „i rečima i dinamitom“ sruši Jugoslavija“ (779: 1). Ovaj članak govorio je o problemima i nestabilnosti u Jugoslaviji, ali po svojoj sadržini predstavljao je manifest za stvari koje će tek da se dese. Ni tema međunarodnih odnosa prema Jugoslaviji u ovo vreme nije izostavljena. U članku „Početak kraja“ detaljno se kritikuje stav većeg dela Evrope i Amerike o ovom ratu, a kao izuzetak se navodi Sovjetski Savez koji se jedini trudio da održi opoziciju ovim stavovima: „I Evropu i Ameriku najmanje interesuju ljudska prava, humanost, pravda i demokratija – pogotovo na našim prostorima. Sve više o tome su samo dobro uigrana farsa u koju su decenijama verovali samo Srbi. Uvek, kao i sada, jedino ih je brinuo i vodio lični interes“ (780: 1). Međutim, tek člankom „Granica na Drini“ situacija u Jugoslaviji se opisuje u pravom svetlu: „Ratni vohor je zahvatio i Bosnu i Hercegovinu i širi se nemilosrdnom brzinom. Ljudi napuštaju svoje domove i sigurnost traže u Srbiji. Reke izbeglica su iz dana u dan sve veće. U kolo-nama se nalaze, uglavnom, žene i deca.“ (809: 6).

Neposredno pred bombardovanje, odnosno u poslednjem izdanju „Kolubare“ pred višemesečnu obustavu rada izašao je članak „Pretnje i ucene“ (927: 1), koji predstavlja reakciju javnosti na pretnje koje je Jugoslaviji uputio NATO neposredno pred početak bombardovanja. Nakon prestanka obustave rada časopisa, u julu je izašlo specijalno izdanje časopisa gde su predstavljane podvizi radnika tokom prethodnih ratnih meseci.

Izbeglice

Tema izbeglica na području opštine Lazarevac, prvi put je postala aktivna sredinom marta 1991. godine. Počeci izveštavanja o ovom problemu su se svodili na statističke podatke o broju izbeglica. Ovi podaci su upotpunjeni sa pojavljivanjem članaka o akcijama Crvenog krsta opštine Lazarevac, kao i akcijama radnika u vidu davanja krvi i sakupljanja odeće. Trideset i osam članaka izašlih 1991, 1992 i

1993. godine su se oslanjali upravo na ovakav način izveštavanja. članci koji su izlazili u narednim godinama govorili su o ovim temama na drugačiji način, prikazivanjem pojedinaca i njihovih priča.

Zaključak

Pregledom zastupljenosti obrađenih tema tokom istraživanog perioda, dolazimo do zaključaka o aktuelnosti datih tema. Tokom 1988. i 1989. godine bile su aktuelne teme: stanja u časopisu, elektroprivredi, Jugoslaviji. Nasuprot tome, u narednih par godina, koje su obeležili rat i sankcije, broj članaka o tim temama se smanjio, ali se pojavljuju članci koji se bave pitanjima štrajkova, izbeglica i ratova. Od 1996. godine do bombardovanja 1999. godine smanjio se broj članaka o stvarima koje nisu bile u žiži interesovanja časopisa, već se časopis ponovo okreće Kolubari. Bombardovanje Jugoslavije ostavilo je velik trag na časopis, jer se njegov rad prekida na pet meseci. Posledica bombardovanja je bila politička i ekonomska kriza u Jugoslaviji koja kulminira u oktobru 2000. godine kada su nezadovoljni radnici, učesnici štrajka u „Kolubari“, postali glavni akteri u oktobarskim promenama.

Na osnovu ovih rezultata može se zaključiti da postoji jasna veza u pisanju jednog radničkog časopisa i društveno-političkog stanja u Jugoslaviji.

Izvori

Kolubara, brojevi 655–943. (10. 1. 1988 – 23. 12. 2000)

Danica Ilić

Influence of the Socio-Political Situation in Yugoslavia on the Labor Magazine “Kolubara”

The aim of this study was to examine how war, social, economical and political crisis affected the writing of the workers' magazine “Kolubara” (which was run by the workers of the steam power plant of the same name) from 1988 until the year 2000. Conditions in the electrical power industry, conditions in the magazine itself, and conditions in Yugoslavia were thoroughly analysed. In addition, data considering publishing dates, print-run, and the number of pages in each magazine were studied.

For example, as a consequence of the war in the 1990s in Yugoslavia, the magazine reports about refugees, number of deaths, and the problems in the steam power plant. During the NATO bombardment of Yugoslavia in 1999, the publishing of the magazine was interrupted for five months; after that, it is possible to follow the consequences of the crisis which escalated and culminated in the whirlwind in October 2000, in which the workers of Kolubara had a significant role.

The final results indicate the existence of dominant social relationships in Yugoslavia which were affecting the way of reporting in the magazine “Kolubara”; by analyzing these results, it is possible to reconstruct the nature of these relationships and the flow of actual events.

Analysis of contents was used as the method of research.

